

[Erlendsson.]

den kunne komme ud for, hvis sterilisationsoperationen er gratis. Da det her drjer sig om et i de fleste tilfælde for mandens vedkommende irreversibelt indgreb, kan følgerne af en sterilisationsoperation for mandens vedkommende blive så meget mere afgørende for den enkelte, der lader sig underkaste dette indgreb.

Hermed sluttede forhandlingen.

Ændringsforslag nr. 1
vedtoges uden afstemning.

Underændringsforslag nr. 3
forkastedes med 109 stemmer mod 22.

Ændringsforslag nr. 2
vedtoges uden afstemning.

Ændringsforslag nr. 4
forkastedes med 106 stemmer mod 22.

Ændringsforslag nr. 5 og 6, § 1 med de foretagne ændringer og § 2
vedtoges uden afstemning.

Lovforslagets overgang til tredje behandling
vedtoges uden afstemning.

Formanden:

Jeg foreslår, at lovforslaget går direkte til tredje behandling uden fornyet udvalgsbehandling. Hvis ingen gør indsigelse mod dette forslag, betragter jeg det som vedtaget. (Ophold). Det er vedtaget.

Den næste sag på dagsordenen var:

Anden behandling af forslag til lov om ligsyn m. v.

(Lovforslag nr. 20. Fremsat 9/10 75. Første behandling 23/10 75. Betænkning 11/5 76).

Der var stillet 19 ændringsforslag i betænkningen.

Uden for betænkningen var der ikke stillet ændringsforslag.

Lovforslagets paragraffer, ændringsforslagene og spørgsmålet om lovforslagets over-

gang til tredje behandling sættes til forhandling under ét.

Tastesen (S):

Når en lov er mere end 100 år gammel, så er det rimeligt, at den får en god behandling i folketinget. Det har ligsynsloven også fået. Forslaget blev fremsat i oktober måned, og vi når lige at komme til vejs ende her ved folketingssamlingens slutning. Der var endda hos nogle medlemmer af retsudvalget stemning for, at man burde fortsætte behandlingen ind i næste folketingssamling, men det blev altså til en betænkning og en række ændringsforslag.

På nogle områder er der skabt enighed, på andre områder er der forskellige synspunkter. Det gælder f. eks. spørgsmålet iklædning af lig. Her er situationen den, at vi i den socialdemokratiske gruppe holder os til det synspunkt, som man har i sundhedsstyrelsen, at det som betingelse for, at iklædning af lig må finde sted, er nødvendigt, at der først er udstedt en dødsattest. Et flertal i retsudvalget ønsker, at denne bestemmelse skal falde bort. Vi kan ikke tiltræde det. Vi mener, at retssikkerhedsmæssige synspunkter i forbindelse med forbrydelser o. lign. gør, at denne sikkerhed må være til stede, og at der først er udstedt dødsattest.

Skulle regeringen alligevel komme i mindretal i denne sag, kan jeg berolige med at sige, at det ikke vil få nogen konsekvenser med hensyn til regeringens liv.

På andre områder er der opnået enighed. Det gælder f. eks. lægens ret til at udstede dødsattest over for nært beslægtede. I selve lovtæksten er der opremset nogle tilfælde, men derudover vil der komme en henstilling om, at der ikke sker udstedelse af dødsattest i forbindelse med nære slægtsforhold, uægte-skabelige forbindelser o. lign., og det synes vi er en rimelig henstilling i denne forbindelse.

På andre områder er der sket en forbedring af lovforslaget. Det gælder bl. a. det ændringsforslag, som går ud på, at der også skal ske indberetning til politiet i forbindelse med dødsfald, der skyldes erhvervs-sygdomme, der er omfattet af ulykkesforsikringsloven. Her kan socialdemokratiet anbefale det ændringsforslag, der er kommet fra justitsministeren.

Derudover har hr. Hagen Hagensen og

[Tastesen.]

fru Hanne Reintoft i fællesskab stillet et ændringsforslag vedrørende § 6, stk. 2, der gælder undersøgelse af visse særlige grupper af dødsfald, som har almen interesse, og to andre ændringsforslag. Begrundelsen for disse ændringsforslag er hensynet til de afdøde eller deres pårørende. Vi mener, at de hensyn, som ændringsforslagene fra hr. Hagen Hagensen og fru Hanne Reintoft går ud på at varetage, er tilgodeset ved den formulering, som § 7, stk. 2, og § 8 har i forvejen.

Så er der uenighed om ikrafttrædelsestidspunktet. Her er 3 datoer bragt i forslag: at man bibeholder den 1. juli 1976 som ikrafttrædelsesdato, at man rykker ikrafttrædelsesdatoen ud til den 1. april 1977, og endelig har et mindretal i udvalget foreslået, at det bliver den 1. april 1979. Jeg kan meddele, at socialdemokratiet her lægger sig på det mellemste tidspunkt, den 1. april 1977.

Jeg håber, at den grundige behandling, som dette lovforslag har fået i retsudvalget, vil føre til, at denne lov kan holde i mange år, om ikke i 100 år, så dog så lang tid, at det ikke bliver de nuværende ærede medlemmer, der næste gang kommer til at behandle et forslag om ligsynslov. Der er ikke sket ændringer i det adfærdsmønster, som har været gældende op igennem århundredet. Loven er ganske enkelt ajourført til i dag, og der er fortsat en tilbørlig hensyntagen til den respekt og den etik, der naturligt bør vises i forbindelse med dødens indtræden.

Mette Madsen (V):

Da vi i efteråret 1975 havde forslag til lov om ligsyn m. v. til første behandling, var der nok ikke mange af retsudvalgets medlemmer, der havde regnet med, at arbejdet med dette lovforslag ville blive så omfattende, som det har været tilfældet. Der viste sig at være mange ting, der skulle klares af, og antallet af ændringsforslag viser da også, at udvalget ikke på alle punkter er nået til enighed, ej heller med ministeren.

Jeg må især beklage, at justitsministeren ikke er enig med flertallet i, at ordet „klædes“ i § 1 udgår. Vi må huske på, at denne lov ikke kun angår ofre for forbrydelser, men

også dødsfald i almindeighed, dødsfald, der sker i hjemmet, i familiens kreds. Hvorfor dog så lovfæste en bestemmelse, der vil gøre den ene familie efter den anden her i landet til lovbrydere?

Hvad § 3 angår, kan venstre tilslutte sig ændringsforslag nr. 4, hvorefter paragraffen udvides med en bestemmelse om, at der skal være medico-legalt ligsyn ved dødsfald, der forekommer i fængsler, arresthuse og lignende institutioner.

Derimod kan vi ikke tilslutte os en udvidelse af paragraffen til også at omfatte dødsfald, der kan skyldes erhvervssygdomme. Vi tilslutter os sundhedsstyrelsens opfattelse, at det falder uden for denne lov at tilgodesætte eventuelle arbejdsmedicinske hensyn, der måtte ligge i en indberetning til politiet af sådanne dødsfald, og vi vil derfor stemme imod ændringsforslagene nr. 3, 7 og 8.

De af hr. Hagen Hagensen og fru Hanne Reintoft stillede ændringsforslag kan venstre ikke tilslutte sig. Det kan måske forekomme mange rimeligt, at tilladelse til obduktion skal indhentes hos de pårørende. Det er dog venstres opfattelse, at vi her er inde på et område, hvor vi skal være meget varsomme med at lovgive alt for bastant. Som begrundelse herfor vil jeg tillade mig at citere, hvad der står på side 28 i betænkning nr. 454, 1967, vedrørende lovgivning om transplantation:

„En tilkendegivelse fra afdøde om, at han ikke ønsker sådant indgreb foretaget, må ubetinget respekteres. Foreligger sådan tilkendegivelse ikke, må de efterladtes stilling til spørgsmålet blive afgørende, hvad enten den går i positiv eller negativ retning. Det må imidlertid anses for urigtigt at lade den lovmæssige ordning af forholdet hvile på tilvejebringelse af udtrykkeligt samtykke fra de efterladte. Det måtte i så fald indhentes enten kort før eller umiddelbart efter dødens indtræden, og både praktiske, psykiske og etiske grunde taler imod at give en lovregel, der fremtvinger forhandlinger herom med de efterladte på dette tidspunkt.“

Venstre kan i øvrigt stemme for de ændringsforslag fra justitsministeren, der er tiltrådt af udvalget eller af et flertal af udvalget, men vi anbefaler alle at stemme for venstres ændringsforslag om, at loven på

[Mette Madsen.]

grund af den øjeblikkelige finansielle stramning først skal træde i kraft den 1. april 1979.

Hagen Hagensen (KF):

Lad mig først have lov til at sige, at det er udmærket, at der kommer regler for lægers adgang til at udstede dødsattester for nære pårørende. Jeg synes, at den opremsning, der i betænkningen er af disse forhold, måske kunne have været lidt mere fyldestgørende, og må vel også pege på, at ikke blot nære venskabsforhold kan være en hindring. Det kunne jo også være uvenskabsforhold, der måske kunne gøre det endnu mere betænkeligt, at en læge udsteder en dødsattest. Det er svært at finde frem til, men jeg synes, man her er nået til noget af det, der må siges at være det rigtige.

Der næst vil jeg gerne sige, at jeg også er med blandt dem, der holder for, at det ikke kan være således, at et lig ikke kan klædes, dvs. gøres i stand, umiddelbart efter dødsfaldet. Det ville være urimeligt, om man havde en regel, der forbød dette, al den stund det foregår hver eneste dag i dette land. Det vil også være naturligt, at man i den respekt for døden, der bør være, sørger for, at den afdøde fremtræder på en så rimelig og pæn måde som overhovedet gør lig.

En væsentlig ting i dette lovforslag, som jeg har gjort indvendinger over for, er spørgsmålet om obduktioner. Jeg finder, at der i dette land foretages obduktioner i alt for rigeligt omfang. Det er muligt, at der findes et regelsæt, hvorefter man i hvert fald kan spørge de pårørende. Vi har også hørt, hvordan man stort set helst undlader at gøre det, hvis de ikke har udtalt sig derimod, idet man siger, at de umiddelbart efter et dødsfald nok vil være oprevet af og påvirket af selve dødsfaldet og vil have svært ved at tage stilling til forholdene og måske blive yderligere belemret med ting, som de helst ville være fri for at tage stilling til.

Jeg tror, at der i alt for høj grad foretages obduktion af personer, der afgår ved døden på sygehuse, langt, langt videre, end egentlige lægelige uddannelsesmuligheder og andre forhold gør det rimeligt. Det synes jeg ikke man bør være med til, og jeg mener i det hele taget, at man bør indskrænke adgangen til at foretage obduktion mest muligt. De

ting, der er remset op i lovforslaget, har vi stort set kunnet tilslutte os, men så heller ikke længere. Derfor har jeg stillet ændringsforslag sammen med fru Hanne Reintoft herom og begrundet det, som det er angivet i betænkningen, med, at der kun bør foretages obduktion i de tilfælde, hvor det anses for absolut nødvendigt, og regler herom bør anvendes med al den skånsomhed, som respekten både for den afdøde og for den afdødes pårørende tilsiger, og derfor må man sørge for, at der bliver givet tilladelse. Det vil ikke være svært at gøre det, og det bør man gøre, enten man nu kan lide det eller ej.

Lad mig så lige til sidst sige med hensyn til ikrafttrædelsesbestemmelsen, at dér slutter vi os til det ændringsforslag, der er stillet af venstre. Har ligsynsloven kunnet holde i så mange år, kan den vel også holde et stykke tid endnu.

Der er også grund til at nævne, at der vil være bekostning forbundet med at gennemføre loven. Der skal ansættes flere prosektrorer rundt omkring i landet, hvor man siger, at dækningen af obduktioner har været mindre god. Da jeg er tilhænger af, at den ikke i og for sig i alle forhold behøver at gøres mere omfattende, er jeg tilhænger af, at man udskyder lovens ikrafttrædelse overensstemmende med det ændringsforslag, der er stillet af venstre.

Vi vil afgive stemme overensstemmende med, hvad der er angivet herom i betænkningen.

Aase Olesen (RV):

Jeg skal blot ganske kort begrunde det radikale venstres stilling til tre af ændringsforslagene, nemlig de tre, som der har været brugt mest tid og arbejde på i retsudvalget.

For det første er der ændringsforslag nr. 1. Jeg må sige, at jeg ikke er upåvirket af hr. Tastesens argument omkring retssikkerheden, men over for det står jo hensynet til muligheden for, at en sådan regel overhovedet kan overholdes. Vi ved alle, der har arbejdet med dette stof, at denne regel ikke overholdes i dag, og at den ikke vil blive overholdt i fremtiden. Ud fra det synspunkt må vi stemme imod justitsministeriets og socialdemokratiets formulering.

Det andet punkt, som jeg ville sige lidt om, er ændringsforslag nr. 3. Jeg må udtale

[Aase Olesen.]

min forundring over, at venstre ikke kan medvirke til ændringsforslag nr. 3, hvoraf det fremgår, at man ønsker en retslægelig undersøgelse af dødsfald, der kan skyldes erhvervssygdomme. Det forekommer mig ejendommeligt, at venstre ikke kan medvirke til en sådan bestemmelse.

For det tredje er der ændringsforslag nr. 12, det ændringsforslag, som hr. Hagen Hagensen og fru Hanne Reintoft har stillet. Når vi ikke kan medvirke til det, skyldes det ikke, at vi ser med mindre alvor på disse problemer, men mere, at vi, alle afvejninger foretaget, må foretrække lovforslagets formulering. Disse områder er så ømfindtlige, at vi er bange for at lægge så restriktive bestemmelser på et sådant område.

Inge Krogh (KrF):

Kristeligt folkeparti kan ikke gå ind for bestemmelsen om, at liget ikke må klædes eller vaskes, før der kan skrives dødsattest. Vi mener, at det har stor betydning i hjemmene, at man står frit her, og det vil skabe for megen modvilje i hjemmene, hvis der er så skarpe bestemmelser.

Kristeligt folkeparti går ind for, at tilfælde, hvor døden sandsynligvis skyldes en erhvervssygdom, anmeldes.

Angående det ændringsforslag, der er kommet fra hr. Hagen Hagensen og fru Hanne Reintoft, kan jeg ikke gå ind for, at det i visse tilfælde skal meddeles de pårørende, at der bliver foretaget obduktion. Jeg tror absolut, at det vil sætte alt for mange følelser i sving hos de pårørende, de efterlevende. Jeg mener, man bør gøre det samme, som man gør på klinikken: man sikrer sig, at de pårørende ved, at der er foregået et dødsfald; men kun hvis de gør indsigelse spontant imod det, undlades obduktionen.

Justitsministeren (Orla Møller):

Fru Mette Madsen har afgjort ret i, at der var ingen, der i efteråret havde forestillet sig, at denne lov kunne give anledning til så megen debat, som tilfældet har været, og måske endda slet ikke på de punkter, hvor der blev den allerstørste uenighed.

Jeg skal ikke grave mere i denne uenighed. Der er givet tilstrækkelig mange synspunkter for og imod det, der er kommet til udtryk i de forskellige ændringsforslag, men

jeg har dog lyst til at sige, at hvis vi skal til at tale om, hvem der har erfaring på disse områder, så har jeg det altså også. Jeg har ikke den fjerneste bekymring ved den oprindelige formulering, hvor det drejede sig om at iklæde lig. Jeg kender også lidt til, hvordan det foregår i hjemmene. Derfor er jeg overbevist om, at man har lagt for mange kræfter og for megen problematik ind i denne sag. Det skal vise sig, hvor galt det så går, uanset hvilken afgørelse vi får.

Jeg vil imidlertid gerne slutte mine bemærkninger i dag med at sige, at forslaget har fået en virkelig gennemgribende og grundig debat i retsudvalget, som alle — og her tænker jeg på alle dem, der skal leve i fremtiden under denne lov — har grund til at sige tak for, og jeg vil altså gerne gøre det.

Hermed sluttede forhandlingen.

Ændringsforslag nr. 1
forkastedes med 80 stemmer mod 42.

Ændringsforslag nr 2, § 1, således ændret, og § 2
vedtoges uden afstemning.

Ændringsforslag nr. 3
vedtoges med 89 stemmer mod 56.

Ændringsforslag nr. 4
vedtoges med 106 stemmer mod 23.

§ 3 med de foretagne ændringer, ændringsforslag nr. 5-8, § 4, således ændret, § 5 og ændringsforslag nr. 9-11
vedtoges uden afstemning.

Ændringsforslag nr. 12
forkastedes med 113 stemmer mod 18.

§ 6 med de foretagne ændringer
vedtoges uden afstemning.

Ændringsforslag nr. 13
forkastedes med 114 stemmer mod 18.

§ 7
vedtoges uden afstemning.

Ændringsforslag nr. 14
forkastedes uden afstemning.

§ 8, ændringsforslag nr. 15, § 9, således ændret, og §§ 10 og 11 *vedtoges* uden afstemning.

Ændringsforslag nr. 16 *forkastedes* med 71 stemmer mod 61.

Ændringsforslag nr. 17-19, § 12, således ændret, og § 13 *vedtoges* uden afstemning.

Lovforslagets overgang til tredje behandling vedtoges uden afstemning.

Formanden:

Jeg foreslår, at lovforslaget går direkte til tredje behandling uden fornyet udvalgsbehandling. Hvis ingen gør indsigelse mod dette forslag, betragter jeg det som vedtaget. (Ophold). Det er vedtaget.

Den næste sag på dagsordenen var:

Anden behandling af forslag til lov om ændring af lov om forsikring mod følger af ulykkestilfælde. (Erhvervssygdomme og Færøernes overtagelse af ulykkesforsikringsområdet som særansvarende).

(Lovforslag nr. 189. Fremsat 3/2 76. Første behandling 24/2 76. Betænkning 13/5 76).

Der var stillet 5 ændringsforslag i betænkningen.

Uden for betænkningen var der ikke stillet ændringsforslag.

Lovforslagets paragraffer, ændringsforslagene og spørgsmålet om lovforslagets overgang til tredje behandling sattes til forhandling under ét.

Hanne Reintoft (DKP):

Som allerede nævnt ved første behandling af dette lovforslag synes vi, at forslaget er et pauvert resultat efter halvandet års udvalgsarbejde og i betragtning af, at den hidtidige lovgivning har fungeret så dårligt, som den faktisk har. Vi vil også igen meget stærkt beklage lovforslagets form, fordi de mest afgørende ting ved forslaget står i de ledsagende bemærkninger til paragraffer, der til gengæld fremtræder udflydende og

med uendelige fortolkningsmuligheder. Det var jo netop det, vi ikke havde brug for i en lovgivning om erhvervssygdomme, som vi ved har fungeret uheldigt og i høj grad til ugunst for dem, som loven skulle beskytte.

Vi fremsætter derfor sammen med SF 3 ændringsforslag, hvis hovedsigte er at forbedre den skadelidtes retsstilling, gøre ham bevisførelsen lettere og lette anerkendelsen af fremtidige erhvervssygdomme. Det er med beklagelse, vi har set, hvor ringe diskussion der har været om disse ændringsforslag, inden de formentlig afvises; for deres problemstilling er glasklar for dem, der til daglig beskæftiger sig med arbejdsmedicinske problemer.

Det første ændringsforslag, til § 1 A, stk. 2, sigter på at fjerne det udflydende begreb „medicinsk og teknisk erfaring“, fordi vi ved, at det har været brugt meget, meget forskelligt, alt efter hvilke hænder selve definitionen var i. Det har i meget høj grad været medvirkende til, at f. eks. klare erhvervssygdomme, der endog er opført på listen, f. eks. fingerkrumning, i visse tilfælde ikke er blevet anerkendt af den pågældende medicinske erfaring.

Dette at forlange særlige påvirkninger dokumenteret er også et særlig strengt krav, som man stiller til personer ramt af erhvervssygdom, noget, man ikke gør ved anden diagnosticering. Man flytter her bevisbyrden over på den skadelidte selv, der ofte vil være ude af stand til at bevise sygdommens oprindelse.

I ændringsforslaget til § 1 A, stk. 3, prøver vi at gøre op med, at den sygdomsramte stadig skal godtgøre, at han i sit erhverv har haft kontakt med den skadelige påvirkning. Det er i og for sig noget af det, ministeren er inde på i sin egen fremsættelse, men ikke konsekvent har gennemført i lovforslagets paragraffer. Vi forsøger kort og godt klart at fastlægge lovens ydelsespligt. Netop på grundlag af hidtidige erfaringer skulle dette forslag kunne skabe tilslutning.

Som nævnt ved første behandling er § 1 A, stk. 4, næsten tragikomisk formuleret, fordi selvmodsigelserne er så tydelige. Her vil jeg gerne understrege, at loven bør og skal laves således, at gruppebeviset kommer den enkelte til gode. Det er om det, hele slaget står, hvis det her skal kaldes en lovforbedring. Det er muligt, det ikke rigtig inter-